

Inventarisatieverslag 2023

Territoriumkartering Broedvogels

in
Natuurnetwerk Brabant De Hilver

Vogelwerkgroep Midden-Brabant
Vogelwerkgroep KNNV Tilburg   **Vogelwerkgroep IVN Oisterwijk**

in opdracht van de terreinbeherende organisaties

Brabants Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer

Inhoud

Inleiding	3
Doel	3
Het gebied	3
Werkwijze	4
Investering	4
Inventariseerders:	5
Weersomstandigheden in voorjaar 2023	5
Temperatuurverloop	5
Neerslag	5
Zonneschijn	6
Resultaten	7
Bespreking van de resultaten	10
Algemeen	10
De soorten	10
Opmerkingen en conclusies over het afgelopen broedseizoen:	14
Aanbevelingen	16
Algemeen	16
Gebiedsgericht	17
Slot	22
Literatuur	23
Bijlage: Verspreidingskaarten broedvogels	24
1 Deelgebied Helsbroek	25
2 Deelgebied Den Opslag Oost	34
3 Deelgebied De Opslag Noord	45
4 Deelgebied De Opslag West	54
5 Moergestelse Gement	64
6 Moergestels Broek Noord	78
7 Moergestels Broek Zuid	88
8 Diessens Broek	101

Inventarisatieverslag 2023 Territoriumkartering Broedvogels NNB De Hilver

Uitgave van:

Vogelwerkgroep Midden-Brabant; Vogelwerkgroep KNNV Tilburg en Vogelwerkgroep IVN Oisterwijk

Tekst en samenstelling: Peer Busink, Wiel Poelmans

Kaarten: Avimap Sovon, Peter Slingerland

Foto's: Peer Busink

Opmaak: Corine Westerlaken

Oktober 2023

Foto omslag: het gemaaide gras op weidevogelpercelen wordt in balen geperst, op stapels gezet en daarna met groot agrarisch materieel afgevoerd.

Inleiding

De Nederlandse natuur verkeert in een ongekende crisis als gevolg van zaken als stikstofdepositie, te lage grondwaterstand, droogteperiodes, inwaaiende 'gewasbeschermers' en klimaatverandering. De biodiversiteit buiten en ook binnen natuurgebieden verkeert in zwaar weer. We zullen er alles aan moeten doen om het belang van de natuur, en in dit geval de vogels in De Hilver, onder de aandacht te blijven brengen.

Om deze redenen hebben vogelaars van de drie regionale vogelwerkgroepen (Vogelwerkgroep Midden-Brabant, Vogelwerkgroep KNNV-Tilburg, Vogelwerkgroep IVN Oisterwijk) in het broedseizoen 2023 het gebied De Hilver weer geïnventariseerd op het voorkomen van broedvogels.

Het gebied werd na de herinrichting in 2011 overgedragen aan de drie terreinbeherende organisaties (TBO's), te weten Staatsbosbeheer Sbb (Helsbroek, westelijk deel van de Moergestelse Gement, Den Opslag), Natuurmonumenten NM (oostelijk deel van de Moergestelse Gement, Moergestels Broek) en Brabants Landschap BL (Diessens Broek).

De oppervlakteverdeling van het ca. 800 ha grote De Hilver over de TBO's bedroeg respectievelijk: Sbb 53%, NM 23%, BL 22%.

Doel

Het doel van de inventarisatie is om jaarlijks in het sinds 2011 heringerichte gebied de vogelpopulatie tijdens de broedtijd te volgen.

Van de resultaten wordt een verslag gemaakt, met eventuele aanbevelingen voor aanpassing van beheer. Het rapport wordt met de drie TBO's besproken.

Het gebied

Hat natuurgebied De Hilver in het beekdal van de Reusel ligt globaal gezien tussen Moergestel en Diessen in de gemeenten Hilvarenbeek en Oisterwijk.

Na de oplevering aan de drie TBO's in 2011, is het bijna 800 hectare grote gebied het grootste natuurontwikkelingsgebied van de provincie Noord-Brabant.

Het gebied is onderdeel van het Natuurnetwerk Brabant (NNB).

De natuurambitie die op het gebied is gelegd, bedraagt negen natuurdoelstellingen, waarvan 'Vochtig weidevogelgrasland' (N13.01) het grootste oppervlak inneemt.

Kaart verdeling NNB De Hilver over de drie TBO's. (het zuidwestelijk groen ingekleurde BL-deel, De Gooren, behoort niet tot het gebied De Hilver)

Ligging en begrenzing onderzoeksgebied De Hilver, schaal ca 1 : 50.000

Werkwijze

Het te inventariseren gebied werd verdeeld in acht deelgebieden, namelijk: Helsbroek (Sbb), Den Opslag Noord (Sbb), Den Opslag-Oost (Sbb), Den Opslag West (Sbb), Moergestelse Gement (Sbb en NM), Moergestels Broek Noord (NM), Moergestels Broek Zuid (NM), Diessens Broek (BL). De inventarisatie werd uitgevoerd volgens de BMP-methode 'Territoriumkartering volgens het SOVON-Broedvogel Monitoring Project'.

De waarnemingen in het veld werden met het programma 'Avimap' ter plekke met de daarbij behorende broedcode op tablet of smartphone ingevoerd.

Voor de verwerking en clustering van de gegevens, werd door de inventariseerders gebruik gemaakt van het gestandaardiseerde Sovon-programma 'Avimap'. Met dit programma werden de vastgestelde territoria per deelgebied en per vogelsoort op kaarten geclusterd. De kaarten zijn in de bijlage van dit rapport opgenomen.

Alle vogelsoorten in het gebied werden geïnventariseerd (BMP-A). Vogels die geen territoriaal gedrag vertoonden (zoals overvliegende vogels, niet-broedende ganzen en eenden, doortrekkende steltlopers) zijn niet in dit rapport opgenomen.

Tijdens de inventarisatieronden wordt een enkele keer een bewoond nest gevonden, maar in het algemeen worden de gedragingen op afstand van de vogels genoteerd, zoals zang, wakend, paarvorming e.d.

Het is nogmaals gezegd dat de stippen op de kaarten een *indicatie* geven van locaties met territorium indicerende waarnemingen.

Met de bijbehorende code wordt door Sovon met het programma 'Avimap' digitaal de definitieve 'stip' op de kaart gezet.

De ontstane stippenkaart zegt dus niets over het aantal bezette nesten en of de broedsels succesvol zijn geweest. Met andere woorden, de stippenkaarten geven een impressie weer van de aanwezigheid van broedvogelsoorten in het gebied maar niet het resultaat van broedsels.

Wanneer een stippenkaart gebruikt wordt om het beheer te toetsen, kan daardoor een onjuist beeld worden gevormd en kunnen daardoor weer onjuiste beslissingen worden genomen.

Als voorbeeld kunnen hiervoor de grotere weidevogelsoorten dienen. Deze soorten vallen door hun grootte in het veld op en daardoor kan het verloop van hun aanwezigheid in het veld redelijk goed worden gevolgd. Territoriale gruttoparen bijvoorbeeld worden aan het begin van het broedseizoen veel gezien, waardoor veel 'waarnemingen' (dus bij interpretatie door computerprogramma ook 'stippen') worden genoteerd, terwijl bekend is dat de reproductie van deze soort de laatste vier jaar minimaal tot zelfs nul is geweest.

Investing

Tijdens het broedseizoen 2023 zijn in de periode van 12 maart t/m 29 juni door 21 personen (ervaren vogelaars) in totaal 91 ochtend-, dag- en avond-inventarisatiebezoeken afgelegd.

De totale tijdsduur die aan de inventarisaties werd besteed, bedraagt ruim 245 uur.

Gebied	Aantal bezoeken	Tijdsduur
Diessens Broek	12	45:01
Helsbroek	8	18:47
Moergestels Broek Noord	8	21:25
Moergestels Broek Zuid	26	62:55
Moergestelse Gement	17	45:40
Den Opslag Noord	8	23:40
Den Opslag Oost	6	14:43
Den Opslag West	6	13:15
Totaal	91	245:26

Inventariseerders:

VWG Midden-Brabant: Marianne Bertens, Aad van Gelswijk, Peter van Gestel, Frans van Gils, Nico Hilgers, Marlies de Kort, Erik Poelen, Wiel Poelmans, Fred Schüle, Peter Slingerland.

IVN Oisterwijk: Gijs van der Weerden.

KNNV Tilburg: Ben Akkermans, Ralph Akkermans, Hans van den Berg, Hetty Bosman, Peer Busink, Erik Blommestijn, Yvette van Eekelen, Dion Heerkens, Marli Kahmann, Rian Melis.

Weersomstandigheden in voorjaar 2023

Bron Weerplaza, Weerinhethnieuws

In het algemeen was de lente 2023 zeer nat en gemiddeld aan de koude kant. Wat verder in het voorjaar opviel was het langdurig uitblijven van warme dagen.

Temperatuurverloop

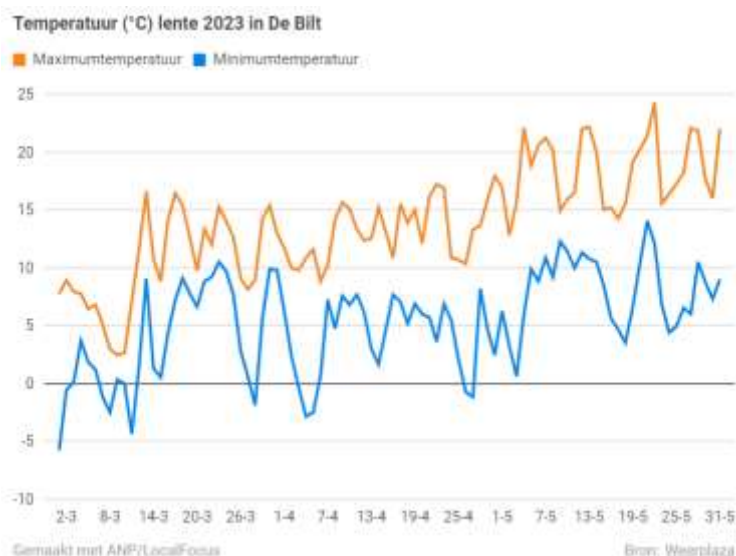
Maart was nog wel nipt te zacht met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 7,0 graden tegen 6,5 normaal. Dit hoge gemiddelde kwam vooral tot stand door zachte nachten, want de eerste warme dagen bleven overal uit.

April was vervolgens behoorlijk te koud met 8,7 graden tegen 9,9 normaal. Ook toen kwam het soms nog tot vrij stevige nachtvorst.

Mei was wel een redelijk normale maand qua temperatuur met 13,5 graden.

Wat verder opviel was het langdurig uitblijven van warme dagen dit voorjaar. Veel mensen zullen dit beeld een beetje aan vroeger doen denken, toen we pas ergens eind april of in mei normaal gesproken de eerste keer 20 graden haalden. Tegenwoordig bereiken we die temperaturen weken vroeger, soms zelfs al tijdens de eerste helft van maart. De lente van 2023 was dus duidelijk anders. Pas op 21 april werd de eerste lokale warme dag geregistreerd: in het noordoosten werden toen maxima bereikt van iets meer dan 20 graden. De Bilt kwam op 4 mei aan z'n eerste warme dag: de temperatuur liep meteen op naar 22,1 graden.

Officiële zomerse dagen zijn dus volledig uitgebleven en dat gebeurde deze eeuw tot nu toe slechts vier keer eerder.

Neerslag

De lente van 2023 was bijzonder nat.

Voor het eerst sinds 2000 is er gemiddeld over het land meer dan 200 millimeter gevallen.

Ter vergelijking: vorig jaar viel gemiddeld over het land ruim 106 mm, in 2021 was dat 191 mm en in 2020 slechts 85,5 millimeter.

Vooral tijdens de eerste helft van maart viel de neerslag geregeld in de vorm van winterse neerslag en werd het lokaal zelfs nog even flink wit.

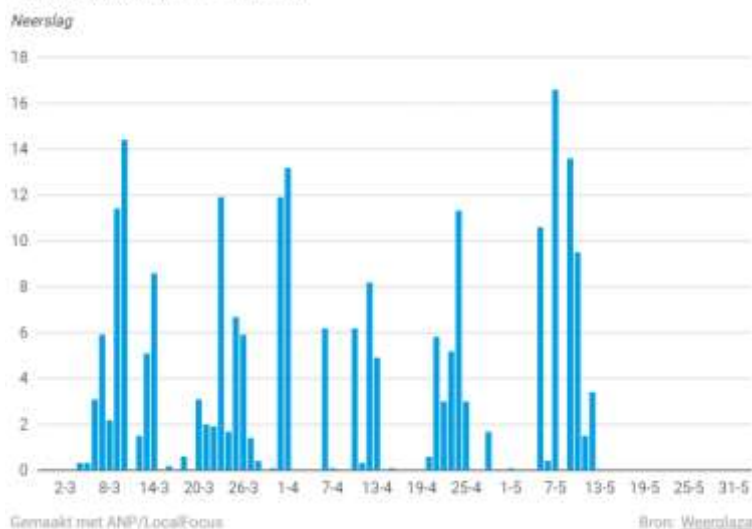
Ook april kwam in de top-10 van natste aprilmaanden terecht (7e) met circa 79 mm tegen 41 mm normaal.

Territoriumkartering broedvogels De Hilver 2023

Mei was over het algemeen een droge maand. Er viel gemiddeld over het land 49 mm tegen 56 normaal, maar daarbij was wel sprake van grote lokale verschillen. In het land kwam het lokaal tot plensbuien zoals in het Brabantse Ginniken, namelijk 64 mm op 7 mei.

Opvallend was de omslag halverwege mei. Van de één op de andere dag zorgde een krachtig hogedrukgebied voor een droog slot van de lente. Vanaf half mei is, op een enkele bui na, regionaal geen neerslag meer gevallen. Daardoor werd het aanwezige neerslagoverschot omgebogen in een neerslagtekort.

Neerslag (mm) lente 2023 in De Bilt

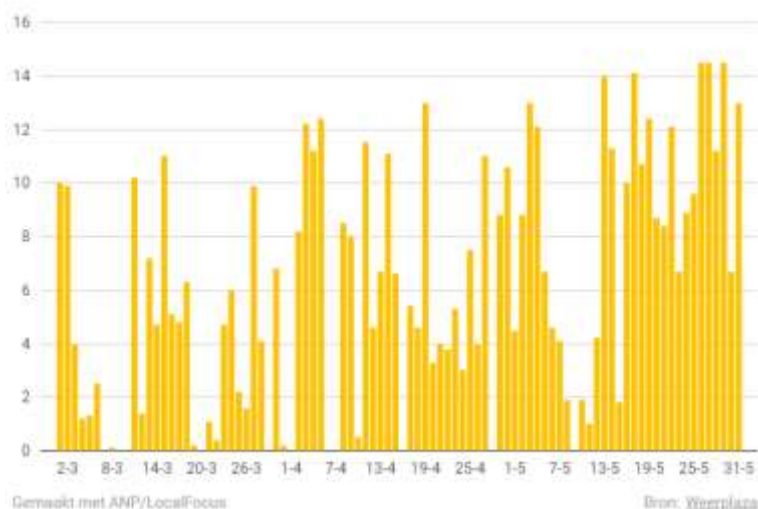

Zonneschijn

Maart en april waren allebei sombere maanden. In maart scheen de zon gemiddeld over het land, 117 uur tegen 146 uur normaal en in april was de zon 189 uur te zien tegen 196 uur normaal. Mei werd daarentegen een zonnige maand met circa 255 zonuren tegen 223 uur normaal. Dit aantal zonuren is wel vooral op conto gekomen van de laatste twee weken van mei.

De meeste zonuren waren deze lente bestemd voor de noordwestelijke helft van het land (Terschelling noteerde 605 zonuren). Met 517 zonuren was het in het zuidoosten het somberst.

Zonuren lente 2023 in De Bilt

Resultaten

In tabel 'Territoria De Hilver 2023' wordt per vogelsoort en per deelgebied volgens het SOVON programma 'Avimap' het totaal aantal territoria weergegeven met in kolom 2023 het totaal van het hele gebied per vogelsoort. Ter vergelijking staan in deze tabel ook het aantal territoria van eerdere jaren.

In de tabel worden de TBO's van de verschillende deelgebieden aangegeven.

Gebruikte afkortingen in de tabel:

Sbb	Staatsbosbeheer	HB	Helsbroek
NM	Natuurmonumenten	Opo	Den Opslag Oost
BL	Brabants Landschap	Opw	Den Opslag West
		Opn	Den Opslag Noord
		MG	Moergestelse Gement
		MBn	Moergestels Broek Noord
		MBz	Moergestels Broek Zuid
		DB	Diessens Broek

Broedvogels die tot de SNL-soorten (Subsidiestelsel Natuur en Landschap) behoren, worden in de tabel aangeduid met [SNL](#).

SNL is de basis voor provincies om subsidie te verlenen voor behoud en ontwikkeling van natuur en landschap. Binnen dit stelsel is het belangrijk te weten wat de kwaliteit van een gebied is. Om die reden vindt in het betreffende gebied om de 6 jaar een SNL-monitoring plaats van verschillende soortgroepen (zoals die van broedvogels) om aan de voorwaarden te voldoen.

Territoriumkartering broedvogels De Hilver 2023

Territoria De Hilver 2023 (Soorten van de Rode lijst in **rood** weergegeven)

Soort	TBO gebied	NM	Sbb	Sbb /		NM	Sbb	Sbb	Sbb	BL	Totaal per jaar:							
				NM	NM						MBn	HB	MG	MBz	Opw	Opo	Opn	DB
Dodaars				1								1	1	2	3		2	5
Roerdomp							1			1		2						
Knobbelzwaan			1	1		1	1			3		7	3	4	3	2	2	5
Kolgans													1					
Zwarte zwaan				2								2						
Grauwe gans			7	27	4	2	7	4	18		69	85	31	39	48	47	25	
Grote Canadese gans			1	4	1	1	2		5		14	10	14	24	9	11	6	
Nijlgans															1		1	
Bergeend				1								1	2		2			
Krakeend	SNL	1	1	3	1	1	4			5	16	18	21	22	24	17	17	
Wintertaling	SNL			1							1					2	1	
Wilde eend		4	3	3	5			2		4	21	29	33	43	29	26	30	
Soepeend													1	1	2			
Zomertaling	SNL			1						2	3	1	6	5	2	3	7	
Slobeend	SNL		1	3				1		5	10	10	9	9	12	16	17	
Kuifeend	SNL			2							2	1	4	6	8	10	15	
Bruine kiekendief													1					
Havik							1				1							
Sperwer					1						1							
Buizerd		1			1			1	1	1	5	2	2		2	2	3	
Torenvalk				1							1	2		1				
Patrijs															1	2	2	
Kwartel		2			15	1	6	1			25	25	5	32	6	1	5	
Fazant		6	4	7	11	2	3	2	9		44	44	53	75	40	34	33	
Waterral			2	1				1		3	7	5	5	8	5	10	2	
Porseleinhoen				3				1			4		1					
Waterhoen		1	1	4			1			1	8	4	13	11	11	15	7	
Meerkoet		1	2	18	3			2	1	8	35	28	39	32	29	25	47	
Scholekster				1							1	2	3	5	3	2	4	
Kleine plevier													2					
Kievit			9	15	9	1	6	3	15		58	78	115	105	106	128	146	
Watersnip	SNL		1	4	1	1	5	2	5	19	34	36	31	31	41	42		
Houtsnip														1				
Grutto	SNL			13	22			14	3	11	63	80	98	99	102	93	83	
Wulp	SNL			1	4			2	2	2	11	12	15	18	13	16	16	
Tureluur	SNL											2	1	3	4	3	6	
Kokmeeuw													6		5			
Holenduif					2				2	1	5	2	1	3	7	1	ng	
Houtduif		5		2	8	3	1	2	4		25	15	14	13	6			
Koekoek		2	2	2	2	1	1	1	3		14	18	18	15	14	19	9	
Ijsvogel							1				1				1			
Groene specht		1					1				2	1		3	2	1	1	
Grote bonte specht		2			1	1	1	1	2		8	5	1	6	2	1	4	
Kleine bonte specht														1				
Veldleeuwerik	SNL			2	8			9	5		24	34	38	47	41	29	27	
Boerenzwaluw										1	1		1		1	ng		
Huiszwaluw					20						20	29	54	39	34	31	32	

Territoriumkartering broedvogels De Hilver 2023

Territoria De Hilver 2023 (Soorten van de Rode lijst in **rood** weergegeven)

Soort	TBO gebied	NM	Sbb	Sbb / NM	NM	Sbb	Sbb	Sbb	BL	Totaal per jaar:						
		MBn	HB	MG	MBz	Opw	Opo	Opn	DB	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017
Boompieper		1			1	1	1		5	9	11	9	8	6	9	7
Graspieper	SNL		8	19	56	2	36	23	29	173	208	187	201	139	126	146
Gele kwikstaart	SNL			1	2				2	5	6	4	1	6	10	10
Grote gele kwikstaart															2	3
Witte kwikstaart					2				1	3	5		8	2	1	1
Winterkoning		18	6	12	15	12	6	5	18	92	45	54	60	41	10	ng
Heggenmus		8		5	12		1	1		27	17	12	22	12	7	ng
Roodborst		5	2	1	3	3	1		1	16	7	3	8	11		
Nachtegaal												1		2		
Blauwborst		5	9	12	6	3	8	4	20	67	50	68	68	72	52	52
Gekraagde roodstaart						1				1	2					
Paapje									1	1						
Roodborsttapuit		6	4	5	9	1	2	3	3	33	43	37	51	47	34	57
Merel		11	1	2	10	5	2	2	8	41	36	20	38	22	4	ng
Zanglijster		6	2	3	2	2		1	4	20	12	8	21	9	1	ng
Cetti's zanger		3	3			2			2	10	4	1				
Sprinkhaanzanger		1		2		3			1	7	4	4	4	2	4	1
Snor																1
Rietzanger			2	5	2	4	4	8	12	37	29	37	27	16	20	3
Bosrietzanger		20	9	35	30	13	10	7	23	147	113	122	124	94	124	88
Kleine karekiet		14	20	35	16	15	22	23	56	201	193	215	284	161	218	192
Grote karekiet											1	1	1			
Spotvogel		1		5	10		3		1	20	17	18	21	5	10	14
Braamsluiper			1							1						1
Grasmus		20	3	22	40	16	15	14	28	158	196	174	243	163	147	137
Tuinfluit		12		2	14	5	4		10	47	45	19	36	20	6	2
Zwartkop		12	5	7	9	6	2	2	8	51	66	37	54	50	13	ng
Tjiftjaf		25	15	20	32	14	16	10	28	160	115	85	117	70	13	1
Fitis		3			1	2	3			9	4	4	20	20	10	6
Bonte vliegenvanger					2					2	1				1	2
Staatmees		3			1				1	5	1	4	3	3		
Matkop													1			
Kuifmees											1					
Pimpelmees		8	1	6	9	2		2	2	30	30	13	17			
Koolmees		10	4	3	7	4	5	4	6	43	37	24	36	30	4	ng
Boomkruiper		4		1	7					12	3	3	4	4		
Grauwe klauwier							1	2		3		1	1		2	
Gaai		1		1					2	4	4	2	5	3		
Ekster											2		2	2		ng
Zwarte kraai		2		5	9					16	7	6	7	2	1	1
Spreeuw													6			
Huismus														1		ng
Ringmus											2		3			
Vink		18	1	10	24	3	3	2	14	75	50	47	36	40	1	ng
Groenling				1		2			1	4	3	2	1	1	1	0
Putter				1	5		2		2	10	8	7	16	11	4	10
Kneu		5	1	3	2		5	7	2	25	25	32	35	16	28	25
Geelgors											1					
Rietgors		8	11	31	12	9	26	19	44	160	175	131	181	168	165	173

Bespreking van de resultaten

Algemeen

Door de jaarlijkse inventarisaties is nu ook weer gebleken dat voor vele en bijzondere vogelsoorten het gebied De Hilver, weliswaar omringd door intensief gebruikt agrarisch gebied, een belangrijke enclave vormt als broed-, rust- en doortrekgebied. Voor weidevogels mag het gebied al beschouwd worden als het belangrijkste broedgebied in de provincie Noord-Brabant voor met name de Grutto en de Watersnip.

In 2023 lag het aantal broedvogelsoorten waar territoria van zijn vastgesteld op 75, waarvan 20 soorten (27%) op de Rode Lijst staan. Soorten die in hun voortbestaan worden bedreigd!

In vergelijking met 2022 werden tien soorten niet meer waargenomen, namelijk: Grote karekiet, Kuifmees, Ekster, Ringmus, Geelgors, Kolgans, Soepeend, Bruine kiekendief, Kleine plevier en Tureluur.

Daarentegen werden in vergelijking met vorig broedseizoen elf nieuwe soorten waargenomen, namelijk: Paapje, Braamsluiper, Grauwe klauwier, Roerdomp, Zwarte zwaan, Wintertaling, Havik, Sperwer, Porseleinhoen, IJsvogel, Boerenzwaluw.

Van deze soorten zijn vanaf telling 2017 er vijf in 2023 voor het eerst waargenomen, namelijk: Roerdomp, Zwarte zwaan, Havik, Sperwer en Paapje.

De bijzondere en minder algemeen voorkomende vogelsoorten worden hieronder toegelicht. Veel informatie en conclusies over de broedvogelpopulatie en het beheer van het gebied De Hilver zijn opgenomen in vorige inventarisatieverslagen

De soorten

Ganzen en zwanen

Het aantal territoria van de **Grauwe gans** nam met bijna 20% af vergeleken met vorig jaar, maar ligt met 69 nog op een hoog niveau. Hoewel het broedsucces wisselend was, werden lokaal een flink aantal jongen gezien.

Het aantal **Grote Canadese ganzen** nam wel toe naar 14 territoria. De stand schommelt door de jaren heen. Ook dit jaar lag het broedsucces op een laag niveau.

De **Knobbelzwaan** deed het met 7 territoria goed dit jaar, een ruime verdubbeling vergeleken met vorig jaar. Een opvallende nieuwkomer is de **Zwarte zwaan** met 2 territoria in de Moergestelse Gement.

Eenden

De **Bergeend** broedt graag in holen of diep verscholen onder bijvoorbeeld een takkenhoop. Bij deze soort blijft het mannetje tijdens de eifase in het territorium. Dit jaar werd alleen in de Moergestelse Gement een broedpaar waargenomen.

Ook dit jaar weer een kleine afname van de **Krakeend**. De soort blijft in het gebied vooralsnog goed vertegenwoordigd.

Het aantal territoria van de **Wilde eend** nam behoorlijk af dit jaar in De Hilver. De stand schommelde de laatste jaren rond de dertig territoria, maar dit jaar lag die ruim 30% lager..

De **Slobeend** blijkt zich redelijk goed in De Hilver te kunnen handhaven. Voor Brabantse begrippen mag een tiental territoria van deze soort erg goed genoemd worden.

Met de zeldzame **Zomertaling** gaat het minder goed. De soort liet weliswaar een opleving zien vergeleken met vorig jaar, maar de stand blijft met drie territoria toch achter bij die van enkele jaren

geleden. Mogelijk spelen omstandigheden in zijn overwinteringsgebied Sahel een rol voor het voorkomen in Nederland.

Ook dit jaar is het aantal territoria van de **Kuifeend** een schim van dat van enkele jaren geleden. Sinds 2017 vertoont zijn aanwezigheid in De Hilver een gestaag dalende lijn van 15 tot 1 territorium vorig jaar. Dit jaar werden 2 territoria vastgesteld.

Roofvogels

Dit jaar is geen territorium van de **Bruine kiekendief** vastgesteld.

Een mannetje kan meerdere vrouwtjes hebben, waarbij sommige vrouwtjes niet of pas laat tot broeden overgaan en mislukte vrouwtjes uit het gebied kunnen verdwijnen. Nestafstand kan dan tot enkele kilometers bedragen (bron: Telrichtlijnen SOVON).

De **Buizerd** had dit jaar 5 territoria in De Hilver, beduidend meer dan de 2 van voorafgaande jaren. Hij broedt vaak in één van de eiken langs de Goyaardsdijk of in Den Opslag, dan wel in een bomengroep naast het gebied.

Sinds de laatste jaren heeft de **Torenavalk** zich in het gebied gevestigd. Dit jaar slechts 1 territorium in De Hilver, het betreft het paartje in de Moergestelse Gement dat in een nestkast op een aangrenzend particulier perceel heeft gebroed.

Dit jaar twee opvallende nieuwkomers in het gebied. De **Sperwer** had een territorium in het Moergestels Broek Zuid en de **Havik** in Den Opslag West.

Hoenders

De **Fazant** handhaaft zich goed en komt algemeen verspreid in het gebied voor. In het oorspronkelijke verspreidingsgebied komen ze ook in dergelijke open gebieden voor. Het aantal territoria was hetzelfde als vorig jaar. Het is onduidelijk wat het effect van de jacht is, die op de terreinen van Staatsbosbeheer is toegestaan.

Ook de aantallen van de **Kwartel** kunnen jaarlijks flink verschillen. Dit kan liggen aan de omstandigheden in het overwinteringsgebied van deze soort in de Afrikaanse Sahellanden en het broedverloop in Zuid-Europa. Het aantal roepende mannetjes was ook gelijk aan dat van vorig jaar.

Rallen

De **Waterral** blijft zich handhaven in het gebied, dit jaar met 7 territoria. Een hoge waterstand in het gebied is van belang voor deze soort. Deze vogel laat zich maar zelden zien.

Het **Waterhoen** heeft zich weer redelijk hersteld na de flinke afname van vorig jaar. De oorzaak van de schommeling is niet helemaal duidelijk, hoewel het natte voorjaar zeker aan het herstel bijgedragen zal hebben.

Ook de **Meerkoet** heeft zich met 35 territoria dit jaar ook aardig hersteld.

De roep van het **Porseleinhoen** was weer te horen in De Hilver. Er werden 4 territoria vastgesteld waarvan 3 in de Moergestelse Gement en 1 in Den Opslag Oost.

Weidevogels

Slechts 1 territorium van de **Scholekster** dit jaar. Omdat de soort graag broedt op kale grond, zal De Hilver slechts van marginale betekenis blijven voor deze soort. De landelijk dalende trend blijkt ook in De Hilver te gelden. Dit jaar is er gebroed in de Moergestelse Gement.

In het Moergestels Broek zijn, om grondpredatie tegen te gaan, in maart 2 verhoogde plateaus aangebracht waarop gebroed kan worden. Er is hiervan (nog) geen gebruik gemaakt.

Landelijk gaat het met de **Kievit** niet goed. Dit blijkt ook in De Hilver het geval te zijn, evenals vorig jaar liep het aantal verder flink terug, namelijk naar 58 territoria, wat een achteruitgang betekent van 25,6%. Dit is opmerkelijk omdat de aantallen tot 2021 redelijk constant bleven. Gezien de

aangetroffen gepreede eierschalen in het veld, is dit (voor een deel) te wijten aan predatiedruk, maar ook afname van de kwaliteit van het leefgebied zou een rol kunnen spelen.

Ook een flinke adering voor de **Watersnip** dit jaar. Het aantal territoria nam met 44% af tot 19. Gedurende langere tijd lag het aantal jaarlijks tussen de 30 en 40 territoria in De Hilver. Een verklaring is niet direct voorhanden. De soort heeft meestal weinig last van predatie. Geschikt biotoop lijkt ook nog voldoende voorhanden.

Volgens Vogelbescherming Nederland is de gruttopopulatie in de laatste 25 jaar in Nederland met ca 65% gedaald, terwijl ongeveer 85 procent van de populatie binnen de EU-landen in Nederland broedt! Nederland heeft daarom een internationale verplichting ten aanzien van deze soort.

Het gebied De Hilver staat voor de **Grutto** bekend als het beste broedgebied in de provincie Noord-Brabant. De stevige achteruitgang van vorig jaar zet zich dit jaar door. Het viel terug naar 63, een daling van 21,2%. De reproductie leek ook dit jaar weer verwaarloosbaar. Er zijn drastische maatregelen nodig om de Grutto te behouden.

Ook de **Wulp** verloor dit jaar verder terrein en leverde 2 paar in, een nieuw dieptepunt (10 paar). Ook voor de Wulp geldt dat in afgelopen jaren nauwelijks tot geen vliegvlugge jongen door de inventariseerders zijn waargenomen.

De **Tureluur** had dit jaar geen territoria in De Hilver.

De **Graspieper** is over zijn hoogtepunt van vorig jaar heen. Dit jaar nog 173 territoria, een daling van bijna 17%. Een verklaring hiervoor is niet te geven.

Jaarlijks zijn territoriale **Gele kwikstaarten** in De Hilver aanwezig. Dit broedseizoen 5 territoria, 1 minder dan vorig jaar. Meestal broedt deze soort tegenwoordig op akkers in Noord-Brabant. De meeste paren in De Hilver zijn op grasland te vinden.

Het aantal **veldleeuweriken** daalde dit jaar van 34 naar 24 territoria, bijna 30% minder. Of de daling reëel is, moet blijken. Bij minder weer zingt de soort nauwelijks. Bij intensiever onderzoek waarbij meerdere inventariseerders in linie door het veld lopen, worden meer broedvogels opgespoord dan puur op basis van de zang zou worden vastgesteld. De soort is uit de meeste agrarische gebieden in Nederland verdwenen. Op de kleigebieden blijken nog lokaal kleinere populaties voor te komen.

Zwaluwen

De **Huiszwaluw** broedt alleen in de zwaluwtil en aan het restant van een bijgebouw op het erf van de afgebroken boerderij. De broedsels bevonden zich in kunstnesten en in zelfgebouwde nesten. Vorig jaar waren er nog 29 bewoonde nesten, dit aantal is wederom iets gedaald. Er zijn dit jaar 20 bezette nesten geteld, een terugval van ca 30%. De zwaluwtil die als compensatie voor de afgebroken boerderij in 2019 hier is neergezet (toen al tweedehands) verkeert in slechte staat.

Evenals in 2021 broedde er dit jaar onder een brug 1 **Boerenzwaluw** In het Diessens Broek.

Struweel- en Rietvogels

De habitat voor de **Blauwborst** bestaat in De Hilver vooral uit braamstruiken en uit riet in combinatie met struikjes. Op deze vegetatie wordt de soort in het vroege voorjaar vaak zingend waargenomen. In het gebied De Hilver komt deze begroeiing in voldoende mate voor, wat weer te zien is aan de verspreiding van de soort over het hele gebied. De soort klom met 67 territoria weer nagenoeg naar het niveau van enkele jaren geleden..

Door zijn alarmroep vanaf een verhoogde post wordt de **Roodborsttapuit** vaak al op ruime afstand waargenomen. De soort liet dit jaar een terugval zien van 43 naar 33 territoria, een afname van meer dan 23%. De verspreiding van de soort over het gebied komt overeen met die van de Blauwborst, alleen lieten beide soorten ook dit jaar een tegenstelde trend zien, zij het nu omgekeerd.

De explosieve zang van de **Cetti's zanger** is voor een inventariseerder niet te missen. Twee jaar geleden werd de soort met 1 territorium voor het eerst in De Hilver waargenomen. Dit aantal steeg dit

jaar naar 10. De soort breidt zijn areaal steeds verder naar het noorden uit waardoor de Cetti's zanger in Nederland een talrijke soort aan het worden is en ook boven de grote rivieren op veel plaatsen vaste voet aan de grond heeft gekregen.

De **Sprinkhaanrietzanger** is een soort van open moerassige vegetatie. In De Hilver komt dit biotoop lokaal voor. De soort wordt daardoor jaarlijks waargenomen, weliswaar in niet grote aantallen. Het aantal territoria groeide dit jaar van 4 naar 7.

In het noorden en westen van het land is de **Rietzanger** een talrijke broedvogel. Op de hoge zandgronden, zoals Midden-Brabant, is de soort echter een schaarse verschijning. Dit geldt de laatste jaren niet voor de Hilver. In 2017 is de Rietzanger voor het eerst waargenomen in het gebied en lijkt zijn kolonisatie in de Hilver voort te zetten. De vele overjarige rietkragen langs sloten zullen hier mede oorzaak van zijn.

Het aantal territoria steeg dit jaar naar 37, een toename van 27,6% vergeleken met vorig jaar.

Het aantal territoria van de **Bosrietzanger** liep dit jaar op naar 147, een forse toename afgezet tegen de 113 van vorig jaar. Met Blauwborst en Roodborsttapuit bezetten ze in De Hilver grotendeels hetzelfde biotoop.

Zijn in een gebied stroken van overjarig riet aanwezig, dan is het vrijwel zeker dat de **Kleine karekiet** daarin een territorium claimt. De meestal verlande sloten in De Hilver worden vaak begeleid met stroken overjarig riet. Dit is zeker de reden dat de soort in redelijk grote aantallen verspreid over de deelgebieden in De Hilver voorkomt. Dit jaar steeg het aantal territoria licht naar 201. De aantallen schommelen de laatste jaren flink. Mogelijk houdt dat verband met de het maaien van stroken overjarig riet in de laatste jaren in De Hilver.

De **Grasmus** broedt graag in ruigtes en doornige struiken in een open landschap. De territoria van deze soort worden daarom uitsluitend waargenomen langs perceelsgrenzen en zandpaden, waar die begroeiing aanwezig is. Het aantal territoria viel dit jaar sterk terug van 196 vorig jaar naar 158 dit jaar (19,4%). De laatste jaren laten de aantallen een sterke schommeling zien. Of de oorzaken in het overwinteringsgebied gezocht moet worden of dat het lokale struweelbeheer een rol speelt, is niet helemaal duidelijk.

De **Rietgors** is in de Hilver broedvogel van moerassig gebied dat doorsneden wordt door struwelen van overjarig riet of door dichte lage vegetatie. Dit biotoop komt in De Hilver in voldoende mate voor. De soort blijkt van deze landschapselementen in De Hilver goed gebruik te maken, waardoor de soort talrijk vertegenwoordigd blijft, maar dit jaar wel een terugval liet zien naar 160 territoria. Dat is lager dan de meeste jaren van de afgelopen tijd. Alleen in 2021 lag het aantal met 131 beduidend lager.

De **Koekoek** is wijd verbreid in Nederland, maar is nergens talrijk. De soort vindt zijn biotoop vooral in moerassige gebieden. Het voorkomen van de soort aldaar hangt dan af van de voorkomende waardvogels. Bekende waardvogelsoorten zoals Kleine karekiet, Rietzanger en Bosrietzanger komen voor de Koekoek in De Hilver in voldoende mate voor. De soort wordt mede daardoor jaarlijks met rond de 18 territoria in De Hilver waargenomen. Dit jaar lag dat met een aantal van 14 meer op het niveau van vier/vijf jaar geleden. De Koekoek is een mobiele soort, waardoor er mogelijk wat dubbeltellingen kunnen optreden met aangrenzende deelgebieden.

De **Kneu** wordt vooral bij braamstruwelen waargenomen, waar de soort zich vaak met enkele soortgenoten laat zien. Met aantallen tussen de twintig en dertig territoria blijkt de soort, die in het Brabantse een schaarse broedvogel is, zich redelijk goed in De Hilver te kunnen handhaven. Het aantal territoria lag evenals vorig jaar op 25.

De **Grauwe klauwier** heeft de laatste jaren al meerdere keren met 1 of 2 paren in het gebied gebroed. Dit jaar werden 3 territoria vastgesteld, 2 in Den Opslag Noord en 1 in Den Opslag Oost. De toename van deze soort past in het landelijke plaatje. Sinds enkele decennia is de soort aan een opmars bezig in Nederland die startte in Zuid-Limburg. Ook in Noord-Brabant ligt het aantal territoria al over de 100.

Soorten van opgaand geboomte met struiken

Ook dit jaar lag het aantal territoria van de **Tuinfluitter** met 47 weer op een hoog niveau. In De Hilver worden tuinfluiters vooral waargenomen in de lanen met hoog opgaande bomen die door of langs het gebied lopen, maar ook in struwelen of houtwallen.

Zwartkop, **Tijftjaf** en **Fitis** hebben ongeveer hetzelfde biotoop als de Tuinfluitter. Hoewel het aantal zwartkoppen terugliep dit jaar van 66 naar 51, lag het toch substantieel hoger dan de 37 in 2021. De Tijftjaf steeg met 160 territoria naar grote hoogte, een toename van 39% vergeleken met vorig jaar. De **Fitis** is ook steeds vaker te vinden in De Hilver. Dit jaar werden 9 territoria gevonden, een ruime verdubbeling met de voorgaande jaren. Blijkbaar worden de bomenrijen houtwallen en bosranden steeds geschikter voor deze soorten.

Met 20 territoria liet de **Spotvogel** weer flink van zich horen. De landelijke aantallen van de soort nemen sinds de laatste decennia af. Dit proces blijkt voor heel West-Europa te gelden. Het zal moeten blijken of er sprake is van noordwaartse verschuiving van het broedgebied ten gevolge van klimatologische veranderingen, waarbij de plaats van de Spotvogel wordt ingenomen door Orpheusspotvogel.

De laatste jaren worden regelmatig territoria van de **Bonte vliegenvanger** waargenomen. Dit jaar werd de soort met 2 territoria gezien in het Moergestels Broek Zuid. De toename in De Hilver past in de landelijke trend van de soort. De aantallen in Noord-Brabant lopen de laatste jaren snel op, mogelijk ook gestuurd door klimaatverandering. Wellicht speelt ook het gemiddeld ouder en natuurlijker worden van de Noord-Brabantse bossen een rol.

Dit jaar werd in het voorjaar het aantal bezette nesten van de **Zwarte kraai** geteld door P. Busink. De soort is voor zijn nestgelegenheid in de Hilver uitsluitend afhankelijk van eiken die langs bepaalde zandwegen in of langs het gebied staan. De aanwezigheid van de soort lijkt in het gebied constant te zijn, maar mogelijk werd door zijn heimelijk gedrag de soort in voorgaande jaren onderteld.

De territoria van de **Vink** worden vooral aangetroffen in lanen met hoog opgaande bomen en in mindere mate in bosstroken aan de randen. Het aantal territoria nam dit jaar fors toe van 50 vorig jaar naar 75 dit jaar.

Ook dit jaar zijn **Putter** en **Groenling** weer in De Hilver waargenomen. De aantallen lijken licht toe te nemen en kwamen dit jaar uit op respectievelijk 10 en 4 territoria. Putters worden na de broedtijd in het gebied vooral foeragerend gezien op veldjes met uitgebloeide distels.

Opmerkingen en conclusies over het afgelopen broedseizoen:

Veel informatie en conclusies over de broedvogelpopulatie en het beheer van het gebied De Hilver zijn opgenomen in vorige inventarisatieverslagen.

Duidelijk is dat de belangrijkste weidevogelsoorten in De Hilver op hun retour zijn!

In een goed weidevogelgebied moeten de 'drie W's' (wormen, water, weidsheid) in het broedgebied ruim aanwezig zijn. Voor de weidevogelgebieden in De Hilver is dat blijkbaar niet het geval, daarom zal op korte termijn nog serieus het één en ander gedaan moeten worden om het tij te doen keren.

Gedurende de maand maart verzamelen 'alle' grutto's van het gebied De Hilver in het ondergelopen perceel 105G3 in de Moergestelse Gement dat door Sbb wordt beheerd. Dit jaar (2023) werden in maart in deze waterpartij maximaal 144 grutto's geteld. Flink minder dan in maart 2022 (194 grutto's) en ook weer beduidend minder dan in voorgaande jaren.

Vanuit deze waterplas worden door de meeste grutto's langzamerhand de territoria in het hele gebied van De Hilver ingenomen. Aan het begin van het broedseizoen waren naar Brabantse begrippen veel potentiële broedvogels aanwezig, maar ook dit jaar hebben we aan het eind van het broedseizoen moeten vaststellen dat de reproductie van de Grutto (weer) minimaal is geweest. Deze waarneming wordt bekrachtigd omdat vanaf mei groepen gruttoparen geen waaks gedrag meer vertoonden op de

graslanden en tijdens het broedseizoen het gebied vroegtijdig hebben verlaten. De conclusie is dan ook, dat deze grutto's niet tot broeden zijn gekomen.

Een deel van de grutto's die wel tot eileg zijn overgegaan, werden in de eifase gepredeerd. Grutto's hebben het vermogen om na een mislukt broedsel in de eifase spoedig tot een vervolglegsel over te gaan. Heel goed mogelijk is dat door een minder goede conditie (toch te weinig dierlijk eiwit kunnen opnemen) grutto's van gepredeerde nesten niet tot een tweede broedsel zijn overgegaan. Van een relatief klein aantal zijn de broedsels wel uit gekomen. Door territoriumgedrag van gruttoparen is namelijk vast te stellen dat deze grutto's jongen bij zich hebben. Doordat later geen vliegvlugge jongen meer werden gezien, moet helaas de conclusie worden getrokken dat er ook dit jaar voor de grutto geen reproductie is geweest.

Ook bij de Wulp zijn geen vliegvlugge jongen waargenomen.

Opvallend is ook dat de reproductie van de Kievit in De Hilver achteruit blijkt te gaan, want ook bij deze soort worden weinig vliegvlugge jongen gezien.

In voorgaande jaren is al de vrees uitgesproken dat met name de Grutto, maar ook de Wulp uit het gebied als broedvogel zullen gaan verdwijnen. Het blijkt steeds meer de realiteit te gaan worden.

De kwaliteit van de weidevogelgraslanden is ronduit slecht.

Oorzaak is het al jaren achterwege blijven van het juiste bemestingsbeheer.

Weidevogelgraslanden dienen minstens een keer in de drie jaar met ruige stalmest bemest te worden. Dit is noodzakelijk om het bodemleven en organisch stofgehalte in de bovenste bodemlaag op orde te krijgen en te houden. Meer regenwormen zijn essentieel als voedselbron voor bijvoorbeeld Grutto en Watersnip. Een hoger organisch stofgehalte houdt het water langer vast en de bodem vochtiger. Het bodemleven blijft dan ook langer bereikbaar voor weidevogels.

De weidevogelgraslanden zijn vrij monotoon van samenstelling. Stroken inzaaien met een kruidenrijk mengsel zal de voedselvoorziening voor adulte en jonge weidevogels aanmerkelijk verbeteren.

Het maaien en afvoeren van hooi van de weidevogelgraslanden (en ook van vochtige hooilanden) vindt plaats met **gangbaar landbouwmaterieel** waardoor **bodemverdichting** optreedt. De weidevogels kunnen door verdichting van de bodem met hun snavel de grond niet meer in, hebben daardoor voedselgebrek en komen niet in broedconditie. Dat na regenperiodes plassen op percelen blijven staan, is een aanwijzing dat bodems verdicht zijn.

Gangbaar agrarisch materieel lijkt ongeschikt om er natuurgronden mee te beheren, mogelijk kan uitgekeken worden naar licht en aangepast materieel.

De begraaide weidevogelgraslanden gaan vaak niet kort de winter in.

Daarnaast worden tweede en derde broedsels op de vochtige kruiden- en faunarijke hooilanden regelmatig niet ontzien.

Het maaisel wordt in rollen geperst, die later één-voor-één opgehaald moeten worden.

Na een regenperiode is met zwaar agrarisch materieel Sbb perceel 104F toch gemaaid, met diep liggende sporen als gevolg

Op veel plaatsen op de vochtige hooilanden worden eerder niet gemaaide stroken het jaar daarop geregeld ook niet gemaaid, waardoor houtige gewassen gaan overheersen waardoor karakteristieke kruiden verdwijnen.

De problemen in het beheer van het Sbb-deel van het gebied zijn voor een groot deel het gevolg van het ontbreken van aansturing van de Hilverboeren bij de uitvoering van het beheer, zoals percelen wel of niet maaien, percelen wel of niet begrazen, weidevogelpercelen inzaaien met kruidenrijk zaadmengsels (meer bloemen, meer insecten, meer voedsel voor jongen).

Er liggen op tal van plaatsen nog veel te diepe ontwateringssloten. Deze zijn 20 jaar geleden op de tekentafel gedimensioneerd zonder rekening te houden met (de extremen) van de klimaatverandering. Het gebied loopt daardoor veel te snel leeg.

Aanbevelingen

Algemeen

In voorgaande jaren is via jaarlijkse rapportages aangegeven dat er verschillende problemen spelen in De Hilver. Hoewel er lokaal verbeteringen optreden, wordt een aantal essentiële zaken niet aangepakt.

Predatie

Predatie komt in de natuur geregeld voor en is een normaal verschijnsel.

De Hilver vormt een enclave omringd door een ecologisch 'leeg' agrarisch gebied. Veel vogelsoorten en herbivore zoogdieren (zoals Haas) vinden daardoor in de Hilver meer voedsel en vooral rust, dan daar buiten.

Gepredeerd eendenei

Voor predatoren geldt dat hetzelfde, want er is hier ook meer te halen dan in het agrarische. Tijdens de inventarisaties zijn dan ook predatoren waargenomen, zoals Bunzing, Wezel, Vos, Zwarte kraai, Buizerd, Ooievaar, Slechtvalk, Havik, Torenvalk en verwilderde kat. Zelden wordt een predator op 'heterdaad' betrap, maar met gevonden gepredeerde eierschalen van o.a. Wulp, Grutto, Kievit, Fazant en Wilde eend, is predatie in De Hilver wel degelijk aan de orde. Omdat De Hilver in een enclave ligt, kan het zijn dat de verhouding prooidier-predator hier niet in balans is.

Het gaat hier in het bijzonder over verschillende vogelsoorten die 'prooidier' zijn, die de status hebben van een Rode Lijst soort en een geringe reproductie hebben.

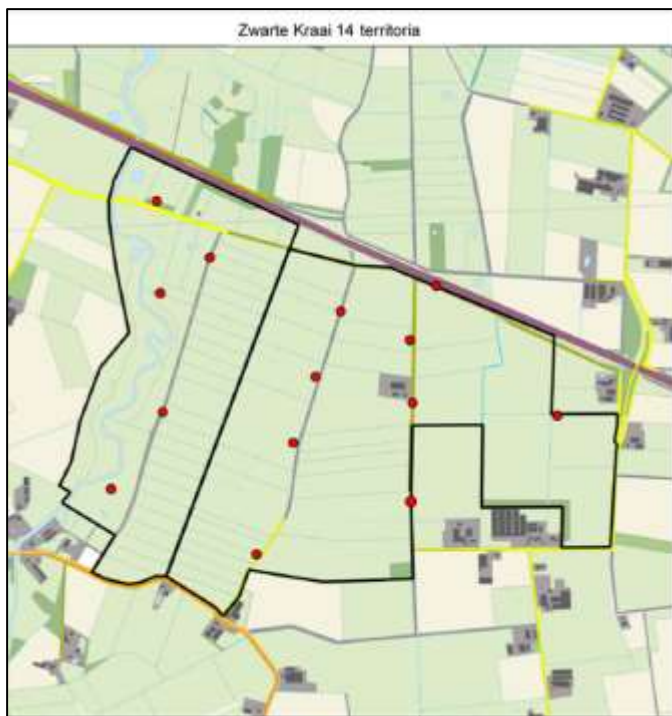
Beschermingsmateriaal zoals stroomnetten of stroomdraden om kernbroedgebieden heen, zullen zeker een positief resultaat hebben, zolang de spanning erop blijft staan. De stroomnetten die zijn geplaatst, verliezen geleidelijk spanning naarmate de vegetatie hoger wordt.

Een effectieve manier om in het hele gebied predatoren zoals vos en verwilderde kat uit bepaalde delen van het terrein te halen, is het plaatsen van inlooptoegangen (evt. ontheffing nodig).

De plaatsing van de inlooptoegangen zou dan vanaf januari/februari moeten gebeuren, zodat de leeggevallen plaatsen nog niet ingevuld kunnen worden omdat de volgende generatie er dan nog niet is.

Het plaatsen van vangtoegangen werkt selectief en geeft in het terrein minimale verstoring.

Het geeft verder een beeld welke soorten en aantallen grondpredatoren in het gebied aanwezig zijn. Om grondpredatoren preventief te weren, is het belangrijk om eventuele schuil-, cq nestgelegenheden zoals takkenhopen uit het terrein te verwijderen.

Bezette nesten zwarte kraai in Moergestelse Gement en Moergestels Broek Zuid

Predatiemogelijkheid via de lucht kan gereduceerd worden door de hogere bomen die als nestplaats en/of uitkijkpost kunnen dienen, te verwijderen. In de tweede helft van april zijn de eiken nog kaal. In die tijd broeden zwarte kraaien die dan op afstand met de verreijkere broedend op het nest te zien zijn, want meestal steekt er dan een klein deel van hun staartpenen over de rand van het nest. De stippen op het verspreidingskaartje van de zwarte kraai vertegenwoordigen alle bezette nesten in en rond het weidevogelgebied Moergestelse Gement en Moergestels Broek Zuid. Het geeft een indruk van het aantal territoriale zwarte kraaien als predator, waar weidevogels vooral in de eifase in dit gebied mee te maken hebben.

Gebiedsgericht

Helsbroek Staatsbosbeheer

Sloten in het gebied, die in het verleden nog een agrarische bestemming hadden, wateren nog steeds gebiedseigen water af naar de Reusel.

De sloten die geen functie hebben, kunnen ten gunste van het grondwaterpeil gedicht worden.

Het deel van het gebied liggend ten noorden van de ijsbaan is drassig en heeft veel rietopslag. Specifieke broedvogels vinden hierin nestgelegenheid, vooral wanneer het gaat om overjarig riet. Gefaseerd maaibeeld zal hier toegepast kunnen worden.

In het noordelijk gelegen deel dat aan de rechter oever aan de Reusel grenst, komt geregeld kwelwater aan de oppervlakte, waardoor een interessant moerassig biotoop is ontstaan. Een geminimaliseerd beheer van dit deel zal een grotere biodiversiteit opleveren.

Moergestelse Gement, Staatsbosbeheer

Het gebied heeft voor een groot deel het natuurdoel 13.01. Het belangrijkste element van dit weidevogelgebied is wel de waterpartij op perceel 105G3. Niet alleen belangrijk voor de Moergestelse Gement, maar voor de hele De Hilver. Water is een bepalende factor in het weidevogelbeheer. Open water, plasdras, greppelplasdras en hoge grondwaterstand spelen naast openheid, rust en predatiebeheer een cruciale rol als het om behoud van weidevogels gaat.

Vanaf begin maart verzamelen in deze plas o.a. alle grutto's die in De Hilver willen gaan broeden. Al eerder aangehaald, de aantallen zijn voor de provincie Noord-Brabant het hoogst. Ook tijdens de broedperiode is deze plas van essentieel belang. Bij een droge periode in het voorjaar valt deze plas al vlug droog. Het is daarom van 'levensbelang' dat deze plas tijdens de broedperiode voldoende water blijft houden.

In voorgaande jaren zijn hiervoor al verschillende suggesties gedaan.

Eind oktober 2023 was dit perceel nog steeds niet gemaaid, waardoor de hoog opgroeiende vegetatie een open watervlakte tegenhoudt. Niet alleen in het vroege voorjaar is deze plas voor de grutto's erg belangrijk, ook tijdens de winterperiode is deze plas voor vogels van zwaarwegend belang.

Honderden ganzen van verschillende soorten, zoals o.a. Brandgans en Kolgans, gebruiken de plas

Territoriumkartering broedvogels De Hilver 2023

dan als slaappleats. Aan het eind van de winter wordt de plas aangevuld met verschillende eendensoorten die de plas als rust- en slaappleats gebruiken, zoals Slobeend, Wintertaling, Zomertaling, Pijlstaart, Krakeend, Kuifeend.

Zicht over de waterplas perceel 105G3 in maart 2023 vanuit de LOPstuw Gementsdijk

Ongeveer vanuit dezelfde plek overzicht over perceel 105G3 in oktober 2023

Naast de grote eik op 13 april 2023 overzicht over perceel 105G3

Op dezelfde plek op 22 oktober 2023 overzicht over perceel 105G3

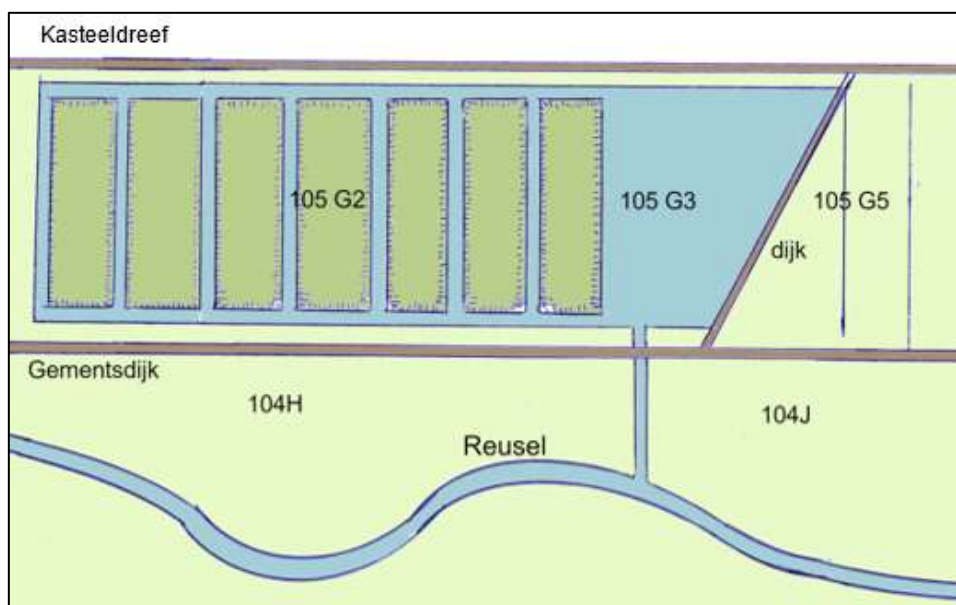
Het zal in de aankomende natte periode van herfst en winter moeilijk worden om de vegetatie alsnog te maaien en af te voeren. In dat geval zal het voor kwetsbare vogelsoorten, die vooral afhankelijk zijn van een nat biotoop en in dit geval in een beschermd natuurgebied, een ramp zijn.

Een foerageer- en tevens rustgebied is tijdens de broedperiode voor vogels van essentieel belang. De mogelijkheid om binnen de grenzen van het natuurgebied De Hilver met kano's de Reusel af te varen, is dan ook een groot probleem. Het valt ook niet te rijmen met het feit dat tijdens de broedperiode zandpaden worden afgesloten. Ook na de broedperiode wordt het beekbegeleidend gebied langs de Reusel geleidelijkaan bevolkt door doortrekkende (stelt)vogels en even later door wintergasten, zoals vele smienten, wintertalingen, kuifeenden, pijlstaarten en honderden ganzen bestaande uit verschillende soorten.

Dat hier de Reusel jaarrond een 'stiltegebied' zal zijn, zal vanuit natuurbelangen dan ook van elementair belang zijn.

Schematische schets van een ideaal ingericht weidevogelbiotoop in de Moergestelse Gement

Door neerslag en kwel loopt perceel 105G3 elke winterperiode onder en vormt het een grote ondiepe waterplas, die aan het begin van het broedseizoen o.a. door grutto's intensief wordt gebruikt. Van daaruit wordt door grutto's De Hilver als broedvogelgebied gekoloniseerd. Gewoonlijk droogt de plas in het voorjaar geleidelijk op en verliest het al vlug voor o.a. grutto's zijn belangrijke functie.

Een aantal sloten op perceel 105G2 (weidevogel natuurdoel 13.01) is eerder al omgevormd tot greppelplasdras-sloot. De praktijk is dat deze sloten in het voorjaar als eerste droogvallen.

Een greppelplasdras-sloot in de Moergestelse Gement aan het eind van de winter

Het lijkt met weinig inrichting haalbaar te zijn om met de combinatie van het ondergelopen perceel 105G2 en de greppelplasdras-sloten in het voorjaar, een ideaal weidevogelgebied te realiseren.

De nog niet ingerichte sloten zouden dan alsnog als greppelplasdras ingericht moeten worden, waarna alle sloten via het ondergelopen perceel 105G3 en door een 'ringsloot' met elkaar verbonden kunnen worden.

Een kunstmatige inlaat kan ervoor zorgen dat het water via de bestaande sloot instroomt en de bestaande stuw zorgt ervoor dat de waterstand op hoogte blijft.

Het uitgegraven zand kan eventueel gebruikt worden om de lage delen van de naastgelegen Gementsdijk op te hogen. Zo nodig kan tijdens de broedperiode water vanuit de Reusel ingelaten worden.

Als dit zo wordt ingericht, ontstaat een ideaal weidevogelbroedgebied met een 'golfplaat -profiel'. Op de wat hogere middendelen kan gebroed worden en de drassige slootranden en het slootwater kunnen als foerageerstroken voor adulten en jongen dienen.

Omdat de percelen dan omringd zijn door water, geeft dit ook bescherming tegen grondpredatie. Ook bij nazorg, moeten de 'greppelplasdras-sloten' kort de winter in gaan.

Kasteeldreef, Staatsbosbeheer / Natuurmonumenten

De Kasteeldreef markeert in de Moergestelse Gement de grens tussen de beheergebieden van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Deze 'dijkweg' is tijdens de ruilverkaveling begin zestiger jaren van de vorige eeuw aangelegd. Aan beide zijden van deze 'dijkweg' liggen diepe sloten die gebiedseigen water in noordelijke richting uit het gebied afvoeren.

Het natuurdoel 13.01 (weidevogels) dat voor de gebieden weerszijden van de Kasteeldreef geldt, is gebaat met een hoge grondwaterstand. Dat kan bewerkstelligd worden door beide sloten te dichten. De laatste jaren wordt de Kasteeldreef tijdens de broedperiode van 1 maart tot 15 juli voor het publiek afgesloten. Vrij snel na de broedtijd wordt het gebied bevolkt door doortrekkers en later door wintergasten. Vele honderden ganzen zoals kol-, brand- en rietganzen gebruiken dan het gebied als rust- en foerageerplek. Eén wandelaar is genoeg om alles op te doen vliegen.

Ons voorstel is daarom om de Kasteeldreef definitief af te sluiten.

Uit cultuurhistorische overwegingen zou de Kasteeldreef eigenlijk moeten verdwijnen, waardoor de eeuwenoude begrenzing van de 'Heizensche Gement' weer wordt hersteld.

Moergestelse Gement, Natuurmonumenten

Percelen worden hier vanaf de herfst enige tijd door schapen begraaasd. De percelen gaan daardoor kort de winter in en door de bemesting kan een gevarieerdere vegetatie ontstaan.

Het zal interessant zijn om te onderzoeken of het effect van deze begrazing positieve invloed heeft op de weidevogelpopulatie.

Op bepaalde percelen komt veel Jacobskruiskruid voor. Delen van de percelen zijn gefreesd om deze plant terug te dringen. Ook interessant zal zijn of weidevogels op deze delen meer gaan foerageren, omdat de bodem hier een opener structuur heeft gekregen waardoor het foerageren toegankelijker is geworden.

Ook velden met dichte pitrusvegetatie komen nog steeds voor waardoor het natuurdoel weidevogels op die plekken niet meer van toepassing is (vooral percelen 05M03 en 05M04). Veel potentieel broedgebied gaat daardoor verloren. Omwille van de kwetsbare weidevogelpopulatie zal het hard nodig zijn om liefst op korte termijn de pitrusvelden zo goed mogelijk effectief te elimineren. Ook omdat de Pitrus zich over het gebied uitbreidt.

Pitrusvelden in het weidevogelgebied verkleinen het broedgebied voor weidevogels

Moergestels Broek, Natuurmonumenten

De Goyaardsdijk blijkt volgens Waterschap De Dommel een secundaire dijk te zijn. Omdat ook secundaire dijken een waterkerende functie hebben, mogen er in principe geen bomen op staan. Indien besloten zou worden dat de bomen daarom op de Goyaardsdijk gekapt moeten worden, zal dat voor de kwaliteit van het weidevogelbiotoop aan weerszijden van de Goyaardsdijk om meerdere factoren aanzienlijk worden verbeterd.

Het weidevogelgebied krijgt dan maximale weidsheid, waardoor het oppervlak voor nestkeuze van weidevogels aanmerkelijk wordt vergroot, omdat weidevogels niet in de nabijheid van bomen broeden. En niet onbelangrijk, de nestbomen van prederende vogelsoorten zijn dan ook verdwenen.

Ook de bomen langs de Elsdijk vormen een negatieve factor voor een weids weidevogelbiotoop. Om bovengenoemde redenen zal het voor de kwaliteit van het weidevogelbiotoop veel beter zijn, wanneer ook deze bomen (voor een deel) gekapt zullen worden.

Met een billboard langs de A58 geeft Natuurmonumenten te kennen dat de Grutto het symbool is voor de inrichting van hun gebied.k

Vooruitlopend op het eventuele besluit van het Waterschap om in de toekomst de bomen langs de Goyaardsdijk te kappen, zal Natuurmonumenten nu alvast een aanvraag kunnen indienen voor het kappen van een of twee solitaire rijen eiken (zie Inventarisatieverslag 2022, blz 22 / 23). Bovendien zal de corridor tussen weidevogelgebieden weerszijden van de Goyaardsdijk dan belangrijk verbreed worden.

De zwaluwtil is steeds meer aan het vervallen. Het zal een goede zaak zijn, wanneer deze wordt vervangen door een type met meer nestgelegenheid in aantal en met verschillende stadia van nestbouw, zoals enkele complete kunstnesten tot ringen waarop de zwaluwen zelf hun kleinste moeten bouwen.

Den Opslag, Staatsbosbeheer

'Agrarische' slootjes van weleer in Den Opslag voeren oppervlaktewater uit het weidevogelgebied af naar de Reusel

Voor het weidevogelgebied in Den Opslag is een hoge grondwaterstand essentieel.

Wanneer in de sloten (die nog dezelfde zijn als uit de tijd dat het gebied een agrarische functie had) bij regenval water komt, wordt het water (nog steeds) afgevoerd naar de Reusel. Ook de LOP-stuw in perceel 102R voert gebiedseigen water uit het weidevogelgebied af naar de Reusel.

Vervolgens voert de diepe sloot, die langs het zandpad ligt en in noordelijke richting het gebied verlaat, constant gebiedseigen water uit het gebied weg.

Het zal voor de gestelde natuurdoelen een goede zaak zijn, als de waterhuishouding in het gebied hierop wordt ingericht.

Het herstel van de waterpartij in perceel 102Y2 zal met name voor de gruttopopulatie in Den Opslag de kwaliteit van het broedgebied sterk verbeteren. Voorheen verzamelden in deze plas aan het begin van het broedseizoen o.a. vele grutto's. Nu is deze plek met vegetatie overwoekerd en water kan ongehinderd afstromen naar de dichtbij zijnde Reusel. Met relatief weinig middelen zou deze laagte weer hersteld kunnen worden tot een belangrijk element voor de kwetsbare weidevogelpopulatie.

Bij het maaien op weidevogelpercelen *geen* stroken laten staan. Dit geeft voor de weidevogels beperkingen voor de nestgelegenheid. De weidevogelpercelen dienen kort de winter in te gaan. Weidevogelpercelen dienen snel aangepakt te worden waarbij de bovenste laag wordt losgemaakt in combinatie met bemesting met ruige stalmest en eventueel bekalking. Bodemonderzoek moet dit helder maken.

Gespaarde fauna- cq insectenstroken op percelen die geen weidevogeldoelstelling hebben, het volgende jaar wel maaien vanwege houtopslag. Takkenhopen verwijderen om te voorkomen dat er grondpredatoren in gaan vestigen. Onder een jarenlange takkenhoop die afgelopen winter is verwijderd, werden resten van eierschalen gevonden.

Ook het verwijderen van hoge boomopslag op de perceelsgrenzen in een weidevogelgebied, is voor een weidevogelbiotoop essentieel.

Het verwijderen van solitaire bomen verhindert kraaiachtigen en roofvogels om hun jachtgebied te kunnen overzien.

Boomopslag tussen weidevogelpercelen

Aan de noord- en de oostkant van de 'bolakker' is tijdens de inrichting van dit perceel uit cultuurhistorische en ecologische overwegingen een houtsingel aangelegd. Deze singel bestond uit zeven rijen laagblijvende heesters en bomen zoals hondsroos, meidoorn, sleedoorn, appel en hazelaar. De reden van deze plantkeuze was om zaad- en bes-etende vogels aan te trekken. In combinatie met de graanakker was het ook de bedoeling om een geschikt biotoop te creëren voor onder meer de geelgors, een soort die de laatste decennia in Midden- en Oost-Brabant uit agrarische gebieden vrijwel is verdwenen. Inmiddels is veel van de oorspronkelijke beplanting verdwenen. Intussen hebben zich andere boomsoorten zoals els en vooral wilg aan de rand van de akker gevestigd, die inmiddels volgroeid zijn en potentiële nestbomen zijn voor kraaiachtigen. De weidevogelpopulatie zal er al gebaat bij zijn, als deze boomopslag verwijderd zal worden.

De 'bolakker' wordt op een dusdanige manier beheerd dat vogels er niet of nauwelijks iets aan hebben. Niet voor niks dat de Patrijs hier het veld heeft moeten ruimen.

Diessens Broek, Brabants Landschap

De 'natte' hoek grenzend aan de Willekensdreef en Biestsedijk blijkt voor zeldzame vogelsoorten zoals lepelaars en zomertalingen een bijzondere aantrekkingskracht te hebben. In de noordoost hoek van de plas kan door een buis het water uit dit gebied wegstromen, waardoor de plas geleidelijk droog komt te vallen. Om de kwaliteit van dit biotoop te behouden, zal hier een ander waterbeheer moeten worden uitgevoerd.

In het weidevogelgebied gelegen in de hoek Willekensdreef / Kanaaldijk voeren slootjes water uit de weidevogelpercelen weg naar de 'landbouwsloot' die dwars door het weidevogelgebied loopt. Ook rietkragen langs deze slootjes devalueren het gebied voor weidevogels aanzienlijk.

Slot

In het boerenland met al zijn bedreigingen en bewerkingen, krimpt jaarlijks in Nederland de gruttopopulatie met 5%.

Het moet toch niet moeilijk zijn om in een natuurgebied, waar bescherming een hoofddoel is, de gruttopopulatie minstens constant te houden!

Literatuur

Territoriumkartering Broedvogels in NNB De Hilver 2019 - Vogelwerkgroep Midden-Brabant i.o.v. Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer

Territoriumkartering Broedvogels in NNB De Hilver 2020 - Vogelwerkgroep Midden-Brabant i.o.v. Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer

Territoriumkartering Broedvogels in NNB De Hilver 2021 - Vogelwerkgroep Midden-Brabant i.o.v. Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer

Wintervogeltelling in het gebied De Hilver 2020 / 2021
Uitgave van Vogelwerkgroep Midden-Brabant
m.m.v. Vogelwerkgroep KNNV Tilburg

Doorn, C. van & Kressin, H. 2021. Het effect van bokashi in natuurgebied Moergestels Broek in relatie tot de grutto (*Limosa limosa*). Research report van Hall Larenstein & Bureau Waardenburg.

Territoriumkartering Broedvogels in NNB De Hilver 2022 - Vogelwerkgroep Midden-Brabant i.o.v. Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer

Handleiding broedvogelonderzoek SOVON Handmatige registratie en interpretatie van BMP-resultaten.

Een Gruttooparadijs – Halbe Hettega - KNNV Uitgeverij Zeist 2022

Bijlage: Verspreidingskaarten broedvogels

Verspreidingskaarten van door Avimap vastgestelde territoria broedvogels in De Hilver per deelgebied.

Staatsbosbeheer

1 Deelgebied Helsbroek	25
Geïventariseerd door: Gijs van der Weerden	
2 Deelgebied Den Opslag Oost	34
Geïventariseerd door: Ben Akkermans, Ralph Akkermans, Hans van den Berg, Hetty Bosman, Erik Blommestijn, Yvette van Eekelen, Dion Heerkens, Marli Kahmann, Rian Melis	
3 Deelgebied De Opslag Noord	45
Geïventariseerd door: Frans van Gils, Erik Poelen, Wiel Poelmans, Fred Schülein	
4 Deelgebied De Opslag West	54
Geïventariseerd door: Aad van Gelswijk, Nico Hilgers, Peter Slingerland	

SBB/Natuurmonumenten

5 Moergestelse Gement	64
Geïventariseerd door: Ben Akkermans, Ralph Akkermans, Hans van den Berg, Hetty Bosman, Peer Busink, Erik Blommestijn, Yvette van Eekelen, Dion Heerkens, Marli Kahmann, Rian Melis	

Natuurmonumenten

6 Moergestels Broek Noord	78
Geïventariseerd door: Ben Akkermans, Hans van den Berg, Dion Heerkens, Rian Melis	
7 Moergestels Broek Zuid	88
Geïventariseerd door: Ben Akkermans, Ralph Akkermans, Hans van den Berg, Hetty Bosman, Peer Busink, Erik Blommestijn, Yvette van Eekelen, Dion Heerkens, Marli Kahmann, Rian Melis	

Brabants Landschap

8 Diessens Broek	101
Geïventariseerd door: Marianne Bertens, Peter van Gestel, Nico Hilgers, Marlies de Kort	

1 Deelgebied Helsbroek

2 Deelgebied Den Opslag Oost

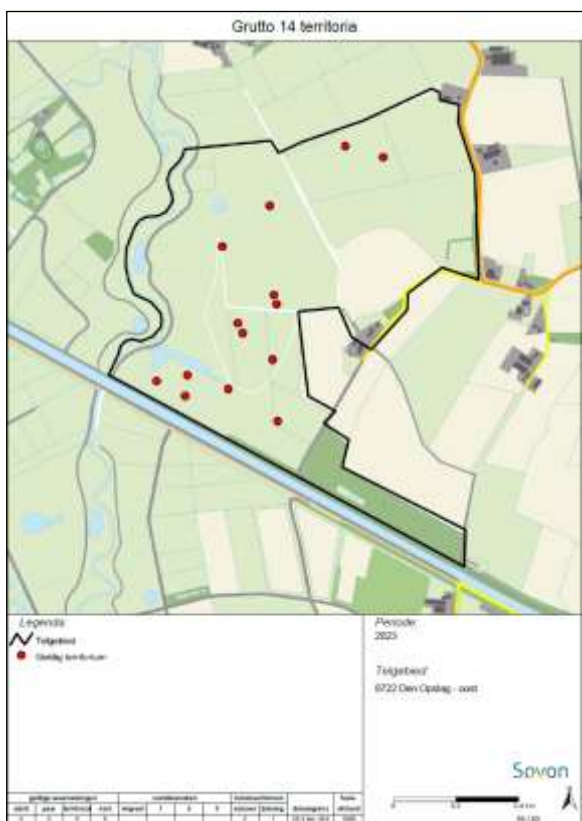

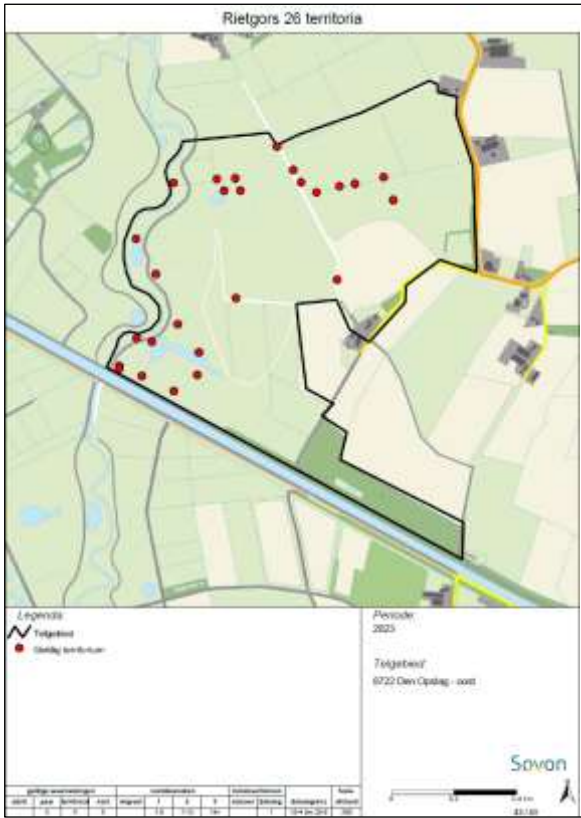

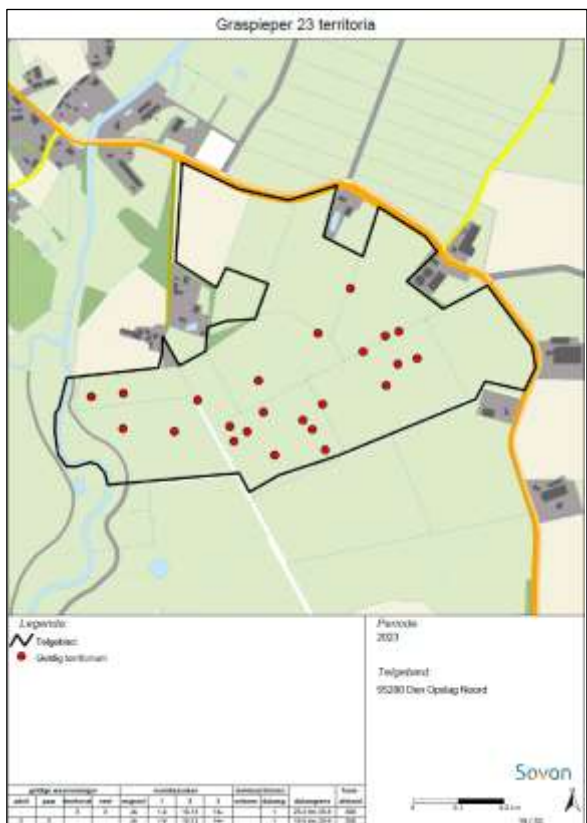
3 Deelgebied De Opslag Noord

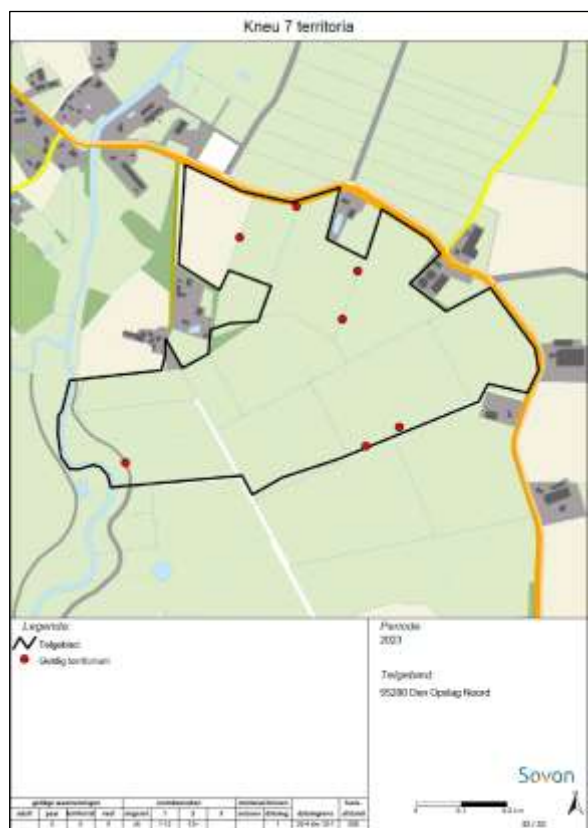

4 Deelgebied De Opslag West

6 Moergestels Broek Noord

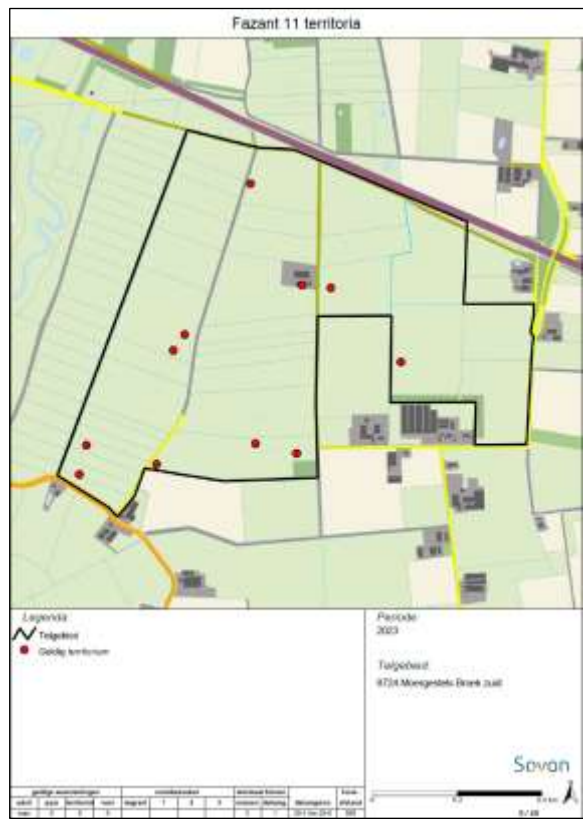
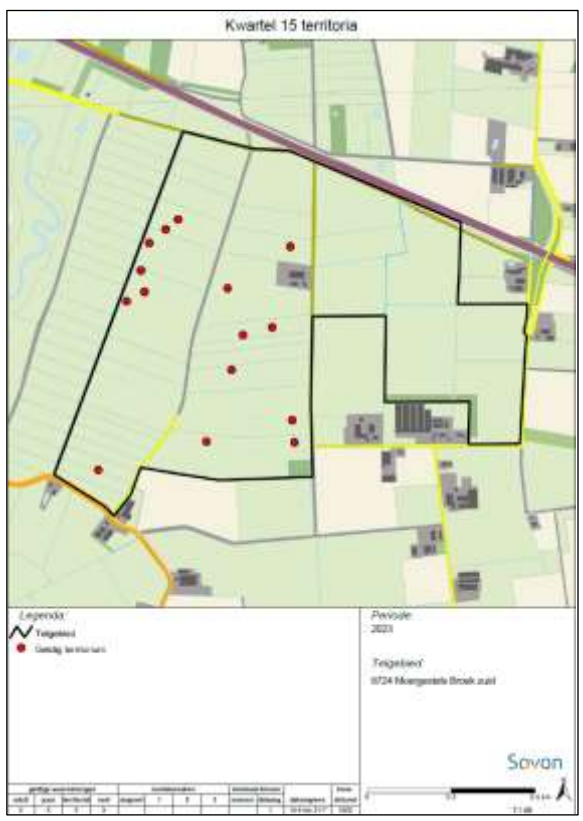

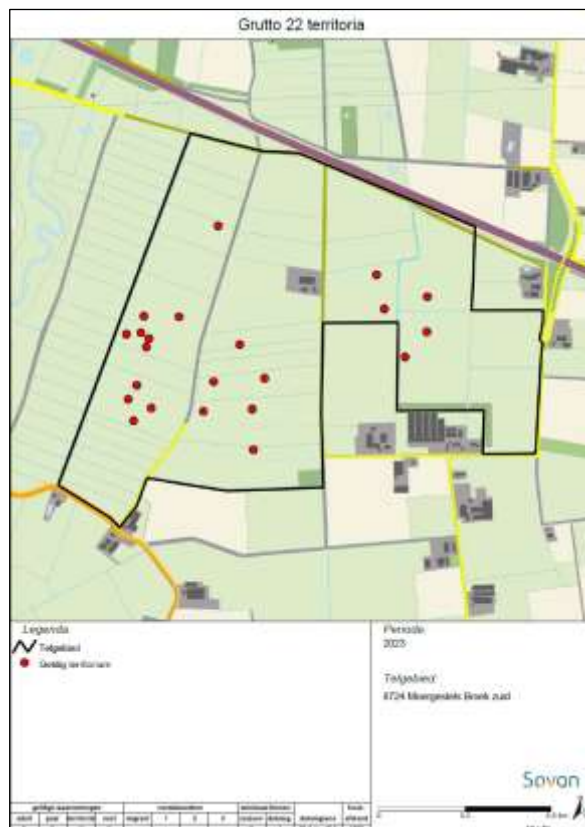

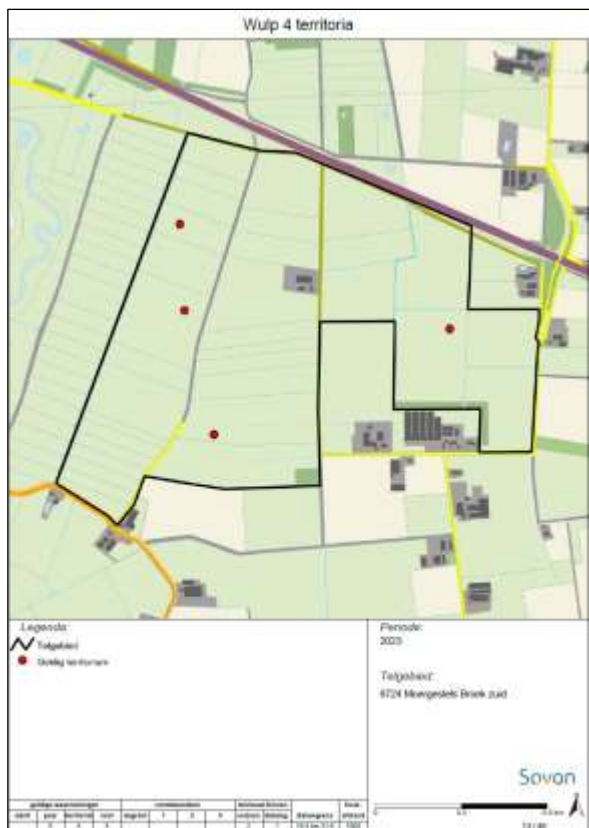

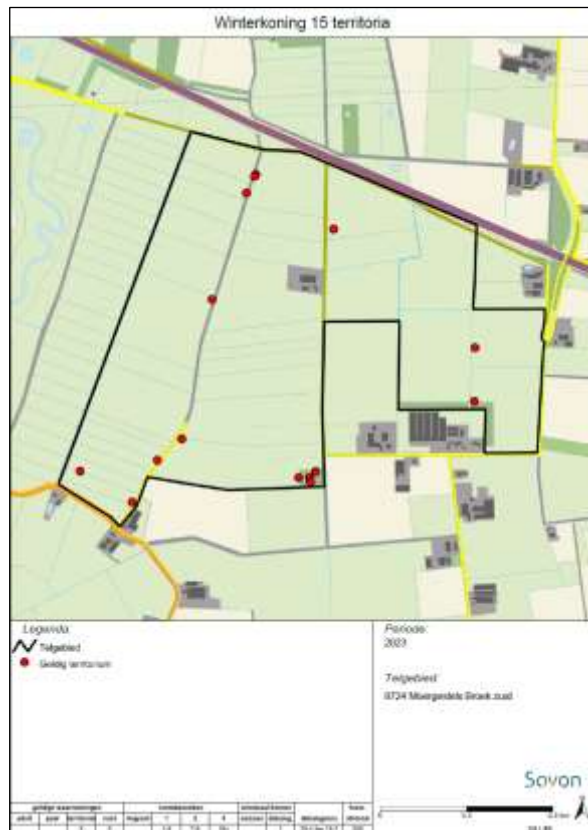
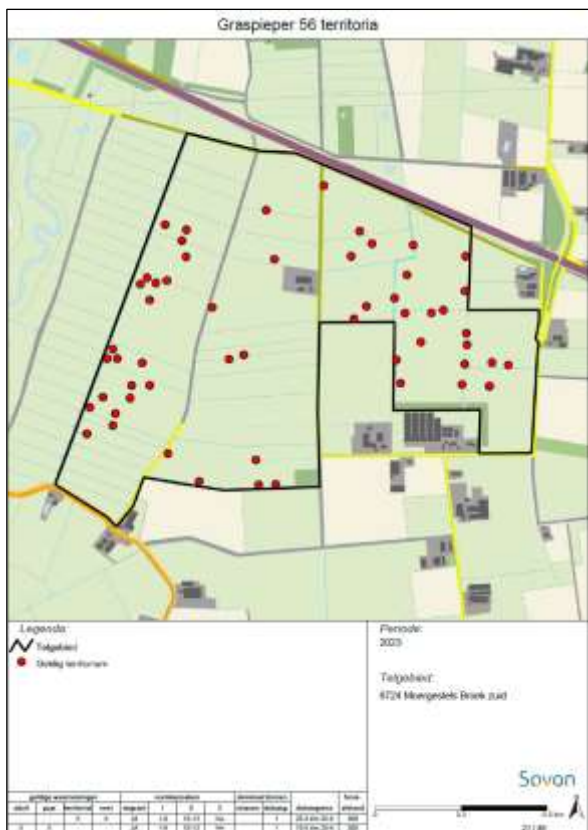

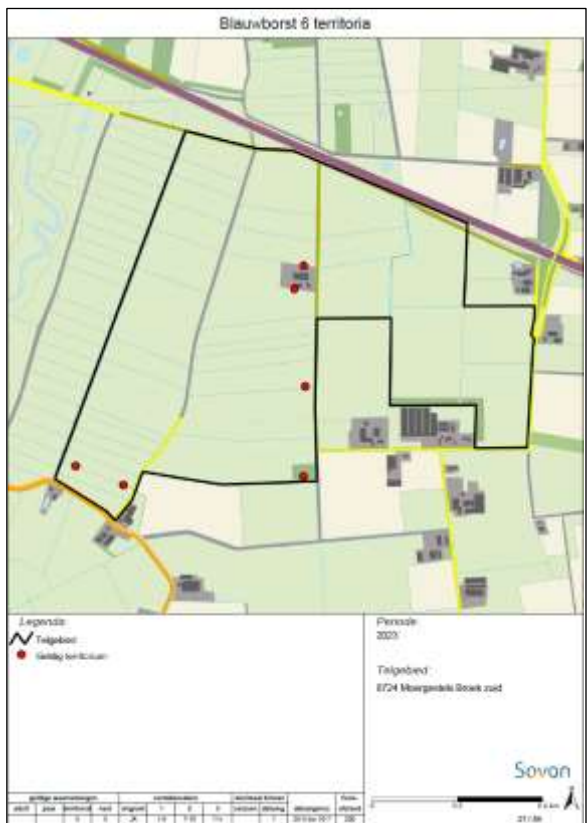
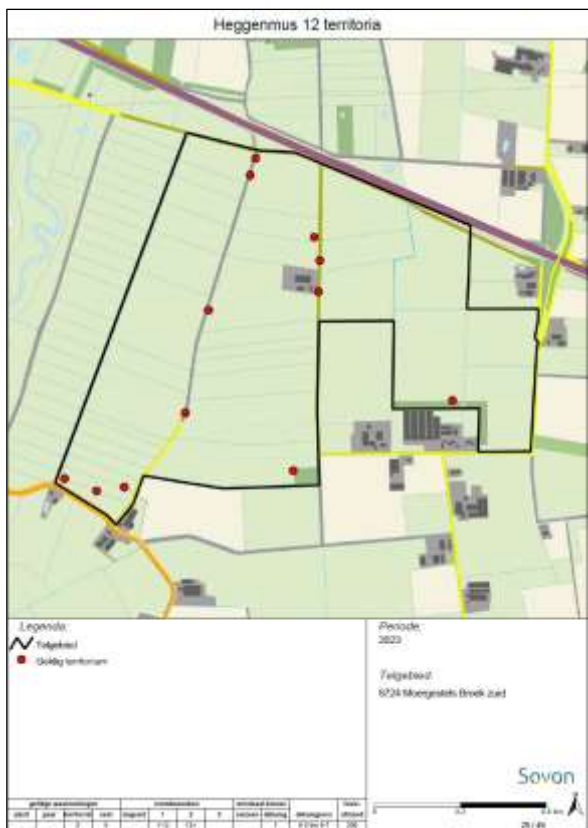

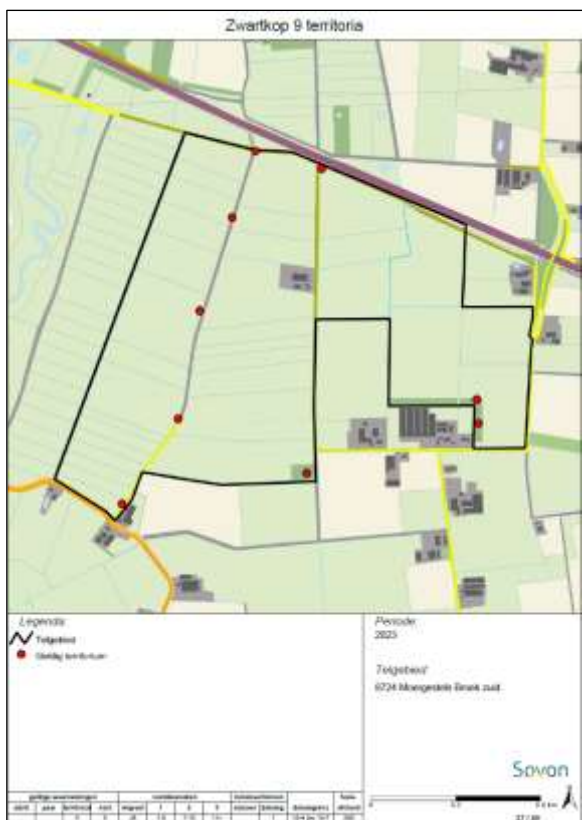

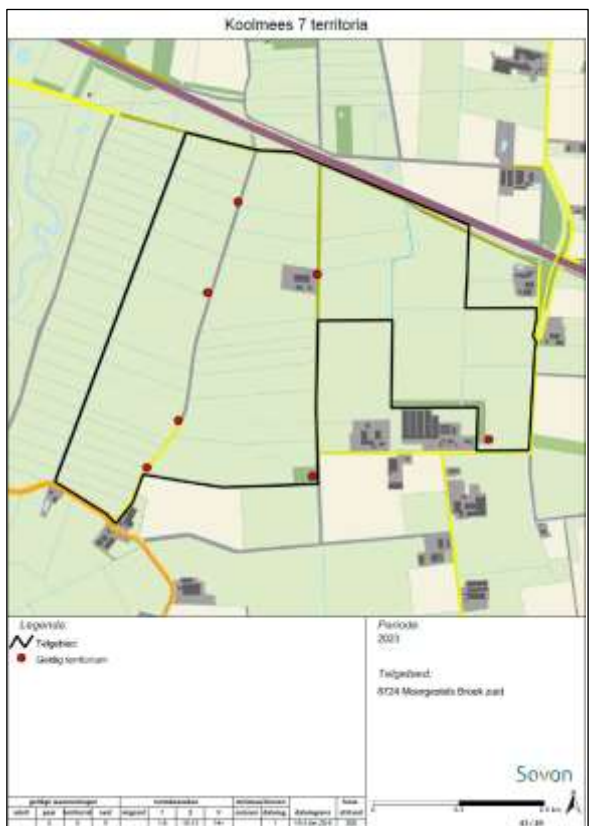

8 Diessens Broek

